

СЕКЦІЯ 4

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ

Акименко О. Ю., д.е.н., доцент, професор
кафедри, Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Седлер О. А., здобувачка вищої освіти,
Національний університет «Чернігівська
політехніка»

ПРОТЕКЦІОНІЗМ ТА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФОРМИ ПРОЯВУ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

З кожним роком спостерігається тенденція кількісного росту учасників міжнародних торговельних відносин, що вимагає створення системи регулювання міжнародної торгівлі. Основними формами державного захисту національних інтересів у боротьбі на світових ринках є протекціонізм і лібералізм, які поєднуються державами в залежності від економічних цілей національної економіки.

Серед останніх досліджень і публікацій, присвячених досліджуваній проблематиці, виділяються роботи таких вчених: Безрукова Н., Лютак О., Пугачевська К., Харун О., Шлапак А., Юрчишин В. [1-5]. Проте, враховуючи динамізм світової економіки, підходи до формування зовнішньоторговельної політики окремих країн постійно змінюються, що потребує подальшого аналізу та наукових розвідок.

Більшість країн прагнуть до відкритості своїх ринків для іноземного капіталу, Україна не є виключенням. Рівні торговельних бар'єрів балансують від жорсткого протекціонізму до вільної торгівлі. Поштовхом до лібералізації торгівлі стало підписання 23 країнами Генеральної угоди з тарифів і торгівлі

(ГАТТ) у 1947 р. [3]. Провідну роль у цьому процесі відіграла США. Після створення Світової організації торгівлі (СОТ) лібералізація торгівлі набирає обертів [1].

Україна – приваблива країна для іноземних інвесторів. Але існує світовий досвід розвинутих країн: будучи прихильниками лібералізації світових ринків, вони в окремі періоди свого розвитку практикують жорсткі заходи захисту власного виробництва (протекціонізм). Формальними торговельними механізмами історично були валютний контроль та обмеження іноземних інвестицій у ключових секторах економіки. На неформальному рівні для контролю за іноземними інвестиціями використовувалися такі механізми, як преференції для державних підприємств та ін. На сьогодні європейські країни і Японія застосовують ефективні протекціоністські заходи у вигляді різноманітних технологічних і екологічних стандартів і обмежень. Зокрема, збереження лівостороннього руху в Японії та Великій Британії, низький стандарт електроенергії в США, спеціальна система заходів у Великій Британії та США тощо.

Дослідження в США, проведене більше двох десятиліть тому, підтвердило, що переважна більшість економістів виступає за лібералізацію торгівлі, але лише близько 50% американського співтовариства погодилися, що подальші угоди про лібералізацію торгівлі «підуть на користь економіці». Також провели аналіз опитування громадської думки стосовно вільної торгівлі і дістали висновку, що люди постійно сумніваються в перевагах вільної торгівлі [7].

Президентом США Трампом після приходу до влади підписаний був документ про вихід США з ТТП, він зауважив, що торговельні війни виправдані і виграти в них легко [4]. У 2018 році США підвищили мита на імпорт алюмінію та сталі практично з усіх членів СОТ, в результаті чого ряд партнерів США ініціювали судові процеси в рамках цієї міжнародної економічної організації. Протягом 2018 року та на початку 2019 року між США

та Китаєм неодноразово велися переговори про торгове «перемир'я» та необхідність укладання «хорошої угоди». Тим не менш, не виключається можливість ведення «торгових війн» між США та іншими членами СОТ.

Доцільно звернути увагу на зовнішньоторговельну політику Японії, яка в найкоротші терміни стала провідною країною світової економіки. Тим часом в Японії уряд із самого початку досить жорстко контролював усі іноземні капіталовкладення в економіку [5]. У той же час японські компанії витрачали значні кошти на купівлю іноземних патентів і ліцензій для модернізації та розвитку власної виробничої та експортної бази. На сьогоднішній день прямі іноземні інвестиції в Японію були відносно невеликими, а вимоги іноземних держав (зокрема Сполучених Штатів) зняти формальні та неформальні обмеження на діяльність їхніх компаній на внутрішньому ринку Японії були неефективними.

Розглядаючи приклад Фінляндії, можна зазначити, що ще до Другої світової війни ця країна була однією з найбідніших у Європі. Сьогодні вона одна з найбагатших. Значне економічне зростання Фінляндії базується на її режимі жорстких обмежень на іноземні інвестиції. Почнемо з того, що з 1851 року у Фінляндії діє закон, який зобов'язує будь-якого нефінського громадянина отримати дозвіл короля (Фінляндія була Великим Герцогством як персональна унія) на володіння землею [1]. Також був прийнятий закон, який вимагав від іноземців ліцензії на розробку гірничих земель, забороняв їм займатися банківською діяльністю, будівництвом залізниць. Після здобуття Фінляндією незалежності від росії всі ці обмеження на іноземні інвестиції зберігалися тривалий час, а іноді навіть посилювалися. А серйозна лібералізація іноземного капіталу в країні почалася лише в 1993 році у зв'язку з підготовкою країни до вступу в ЄС.

Слід відзначити регіональні торгові угоди, кількість яких стрімко зростає, відмінною рисою яких є лібералізаційний характер, коли дві чи більше країни надають одна одній взаємні преференції. Серед нотифікованих і набули

чинності угод переважають угоди про вільну торгівлю (58% усіх угод) та угоди про економічну інтеграцію (31%), митні союзи (7%) та угоди з частковим охопленням номенклатури продукції або секторів економіки становлять значно менша частка (4%) [6].

Глобальні інтереси, втілені в багатосторонніх угодах СОТ, у сучасному світі відсуваються на другий план національними та регіональними інтересами. Торгово-політичні режими регіональних груп можна охарактеризувати як систему колективного протекціонізму, що є своєрідним «гібридом» протекціонізму та вільної торгівлі [5].

Сучасна реальність вказує, що багатьом учасникам міжнародної торгівлі не обійтися без використання протекціоністських інструментів. Правила використання цих інструментів визначаються десятками угод, що входять до правового пакету СОТ. Виходить, що СОТ, прагнучи досягти лібералізації торгівлі, змушена водночас виступати як охоронець протекціонізму, хоч і поміркованого порівняно з протекціонізмом минулого століття. Серед найпоширеніших цілей протекціоністської політики в більшості країн світу – є захист стратегічних галузей національної економіки, таких як сільське господарство, харчова та оборонна промисловість, інформаційно-комунікаційні технології. Оскільки безпека цих галузей особливо вразлива для захисту, протекціоністські заходи можна використовувати як тимчасовий засіб для підтримки інноваційних галузей, поки вони не досягнуть належного рівня конкурентоспроможності. Держави проводять виважену зовнішньоторговельну політику, використовуює гнучкі методи протекціонізму, зберігає елементи вільної торгівлі з метою створення сприятливого клімату в економічних відносинах з іншими країнами.

Список використаних джерел:

1. Безрукова Н. Лібералізація та протекціонізм: аналіз досвіду застосування у різних країнах світу. Н. Безрукова, В. Свічкач. Науковий журнал «Економіка і регіон». Полтава: ПНТУ, 2021. Т. (2(81)). С. 107-112.

2. Міжнародні економічні відносини та світова політика. Частина 1: Навчальний посібник. Лютак О.М., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Корольчук Л.В., Кравчук П.Я., Урбан О.А., Полянська Т.О. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 324 с.
3. Офіційний сайт ВТО. URL: <https://www.wto.org>.
4. Пугачевська К., Медвідь Л., Гоблик-Маркович Н., Феєр О., Лизанець А. Протекціонізм в умовах багатополарності світової торгівлі. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 2 (49). С. 253–263.
5. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні. Наук. ред. В.Юрчишин. Київ: Заповіт, 2019. 190 с.
6. Харун О.А., Рожок Т.В. Особливості проведення політики протекціонізму та фритредерства. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 18. С. 32-36.
7. Шлапак А.В. Міжнародна економічна політика як середовище реалізації стратегій розвитку країн, що розвиваються: від регуляторних обмежень до інституційних можливостей. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45738/1/A_Shapak_VZKNEU_31_2023_FEU.pdf.